

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Tytuł programu

Ramowy program szkolenia w zakresie wspomagania szkół w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Umiejętność uczenia się – trzeci etap edukacyjny

Opis kompetencji

W zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady Europy kompetencje kluczowe zdefiniowane zostały jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji, rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Program „Nauczanie poprzez eksperymentowanie i doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów” koncentruje się na aktywizujących strategiach i metodach nauczania i uczenia się, dzięki którym uczniowie będą mieli możliwość rozwijania kompetencji kluczowych, a przede wszystkim umiejętności uczenia się, istotnej w przygotowaniu ich do wyzwań XXI wieku.

Definicja kompetencji¹:

Umiejętność uczenia się jest rozumiana jako „zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego rozwoju, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Umiejętność uczenia się oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Pozwala ona osobom na korzystanie z wcześniejszych doświadczeń w celu stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych sytuacjach”.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z umiejętnością uczenia się:

„Umiejętność uczenia się wymaga znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia”.

„Umiejętność uczenia się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych koniecznych do dalszego uczenia się. Na podstawie tych umiejętności osoba powinna być w stanie docierać do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywać, przetwarzać i przyswajać je. Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się. Osoby powinny być w stanie poświęcać czas na samodzielną

¹ Na podst. Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

naukę charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści z różnorodności grupy oraz dzielić się nabytą wiedzą i umiejętnościami. Powinny one być w stanie organizować własny proces uczenia się, ocenić swoją pracę oraz w razie potrzeby szukać rady, informacji i wsparcia”.

„Pozytywna postawa obejmuje motywację i wiarę we własne możliwości w uczeniu się i osiąganiu sukcesów w tym procesie przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Chęć wykorzystywania doświadczeń z życia i uczenia się, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i wykorzystywania tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych to niezbędne elementy pozytywnej postawy”.

Kształtowanie umiejętności uczenia się umożliwiają takie metody pracy nauczycieli, które odwołują się do aktywności uczniowskiej, stwarzania sytuacji samodzielnego dochodzenia do wiedzy i czerpania z tego zadowolenia oraz zwiększania motywacji do dalszego działania. Zaproponowane w programie strategie i metody nauczania/uczenia się, takie jak nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące, ocenianie kształtujące stwarzają jak największą przestrzeń do samodzielnej pracy uczniów, zarówno indywidualnej, jak i zespołowej. Treści programu podkreślają znaczenie współpracy uczniów, interdyscyplinarności zdobywanej wiedzy oraz samodzielności i podmiotowości ucznia w procesie uczenia się.

Specyfika kształcenia kompetencji uczenia się poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące

Rozwój dziecka w wieku wczesnego dorostania²

Trzeci etap edukacji to okres opanowania społecznej roli związanej z płcią, akceptowanie swojej fizyczności, podejmowanych prób osiągnięcia niezależności uczuciowej od rodziców i innych osób dorosłych, przygotowanie do kariery zawodowej (niezależności ekonomicznej). Okres ten sprzyja rozwijaniu ideologii (sieci wartości i systemu etycznego kierującego zachowaniem), podejmowaniu odpowiedzialnych społecznie działań. Jest to czas stawiania sobie i osiągania celów jako ważnego elementu w rozwijaniu poczucia własnej wartości oraz rozwijania myślenia naukowego i dyscypliny w analizie rzeczywistości. Uczeń pod kierunkiem nauczyciela i we współpracy z nim rozwija i kształtuje swoje „Ja badawcze”, stając się powoli świadomym tego co, jak i w jakim celu bada. Ponadto zdobywa doświadczenie praktyczne z zakresu wytwarzania pomysłów, zbierania i przetwarzania informacji, sprawdzania przyjętych założeń w badaniu, eksperymentowania w wielu dziedzinach, również na sobie.

Pomocne dla niego stają się różnego typu metody mierzenia się z napotkanymi problemami. Uczeń na tym etapie edukacji posiada wiedzę oraz różne umiejętności, co umożliwia mu podejmowanie prób samodzielności w procesie uczenia się. Uczeń kształtuje świadomość swoich kompetencji przedmiotowych. Korzysta z różnych źródeł informacji (własnych obserwacji, badań, doświadczeń, tekstów, map, tabel, fotografii, filmów), wykonuje pomiary i korzysta z instrukcji (słownej, tekstowej i graficznej), dokumentuje i prezentuje wyniki obserwacji oraz stosuje technologie informacyjno-komunikacyjne. Potrafi wykorzystać wiedzę na temat faktów,

² Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik dobrego nauczyciela*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.

zasad, teorii i praktyk podczas wykonywanych zadań i rozwiązywania problemów. Te umiejętności w sposób szczególny uwypuklone są w celach kształcenia na trzecim etapie kształcenia w podstawie programowej. Co istotne, na etapie edukacji gimnazjalnej to najlepsze sposoby wspomagania ucznia w jego rozwoju, aby mógł być, działać, wiedzieć i żyć wspólnie z innymi.

Umiejętność uczenia się oraz nauczania w zapisach podstawy programowej dla III etapu edukacyjnego

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole gimnazjalnej, opisane są w podstawie programowej zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły gimnazjalnej znajdują się umiejętności ważne dla kształtowania prawidłowego procesu uczenia się:

- umiejętność uczenia się jako rozpoznawanie własnych potrzeb edukacyjnych;
- czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- myślenie naukowe jako umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- umiejętność pracy zespołowej w zespole zadaniowym, zarówno podczas lekcji, jak i poza szkołą, np. w czasie realizacji projektu edukacyjnego.

Do kształtowania umiejętności uczenia się odnoszą się również zadania szkoły na trzecim etapie edukacyjnym:

- kontynuowanie kształcenia umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałości o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów;
- przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym;
- przygotowanie się do samokształcenia, wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystania informacji;
- wychowanie ucznia do właściwego odbioru i wykorzystania mediów;
- posługiwanie się językami obcymi;
- efektywne kształcenie w zakresie nauk przyrodniczych (zgodnie z priorytetami Strategii Lizbońskiej);
- edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu;
- zagwarantowanie rozwoju społecznego uczniów;
- obowiązek zadbania o wszechstronny rozwój każdego ucznia;
- kształcenie w myśl „strategii uczenia się przez całe życie” (Strategia Lizbońska).

Profil kompetencyjny ucznia

Profil kompetencyjny obejmuje wiedzę, umiejętności i postawy związane z umiejętnością uczenia się, kształtowaną w wyniku nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów, wynikające z zapisów podstawy programowej oraz samej definicji umiejętności uczenia się dotyczącej poziomu rozwoju uczniów na trzecim etapie edukacyjnym.

Wiedza

Uczeń:

- wie, jak rozpoznawać swoje potrzeby w zakresie uczenia się;
- wie, jakie znaczenie dla uczenia się ma samoocena i ocena koleżeńska, zna sposoby jej dokonywania;
- zna różne techniki i metody pracy odpowiadające jego stylowi uczenia się;
- wie, jak zaplanować obserwację, doświadczenie i eksperyment;
- wie, jak dokonać selekcji informacji pozyskanych z różnych źródeł;
- wie, jak zorganizować uczenie się w grupie.

Umiejętności

Uczeń:

- uczy się w części samodzielnie i pod kierunkiem nauczyciela;
- wykorzystuje swoje mocne strony, informację zwrotną i wcześniejsze doświadczenia w procesie uczenia się;
- korzysta z różnorodnych źródeł informacji, dokonuje ich prawidłowej selekcji;
- formułuje problemy inicjujące proces badawczy;
- planuje i przeprowadza obserwacje oraz doświadczenia jako sposób rozwiązywania problemów;
- formułuje wnioski i uzasadnia własne stanowisko;
- organizuje pracę w grupie.

Postawy

Uczeń:

- chętnie nabywa nowej wiedzy oraz umiejętności;
- rozwija swoje zainteresowania;
- bierze odpowiedzialność za własną naukę;
- jest gotów stawiać hipotezy i rozwiązywać problemy;
- z chęcią samodzielnie wyszukuje informacje z różnych źródeł;
- docenia wartość uczenia się we współpracy i chętnie podejmuje pracę zespołową.

Profil kompetencyjny nauczyciela

Wiedza

Nauczyciel zna:

- najnowsze teorie i badania dotyczące uczenia się;
- sposoby rozpoznawania i planowania pracy z uczniem, wykorzystujące wiedzę o indywidualnych preferencjach uczniów w zakresie uczenia się;
- metody i techniki pracy angażujące uczniów, opierające się na doświadczaniu, obserwacji, sytuacjach problemowych oraz uczące współpracy;

- strategie i elementy ocenia kształtującego;
- zasady budowania dobrych relacji z uczniami;
- zasady tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się i budowania autonomii uczniów.

Nauczyciel rozumie:

- potrzebę wykorzystania najnowszych badań i odkryć dotyczących uczenia się;
- potrzebę indywidualizacji pracy w celu uwzględnienia różnorodnych możliwości i potrzeb uczniów;
- znaczenie pracy metodami i technikami angażującymi uczniów, wykorzystującymi doświadczenie, obserwację, sytuacje problemowe oraz uczące współpracy;
- znaczenie informacji zwrotnej w kształtowaniu kompetencji uczenia się u uczniów;
- potrzebę budowania dobrych relacji z uczniami i tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się;
- potrzebę poszerzenia wiedzy uczniów na temat własnego procesu uczenia się, znaczenie doskonalenia umiejętności wykorzystywania wiedzy z różnorodnych źródeł i jej prawidłowej selekcji oraz analizy;
- znaczenie samodzielnego doświadczenia i różnorodnego działania uczniów dla przydatności i trwałości zdobywanej wiedzy i umiejętności;
- znaczenie współpracy nauczycieli uczących dany zespół uczniów.

Umiejętności

Nauczyciel:

- stosuje wiedzę o najnowszych badaniach na temat uczenia się do planowania pracy z uczniem;
- projektuje zajęcia, uwzględniając indywidualne predyspozycje uczniów oraz ich potrzeby i style uczenia się;
- stosuje strategie oceniania kształtującego w codziennej pracy z uczniem;
- wykorzystuje doświadczenie, obserwację, uczenie przez działanie w procesie uczenia się;
- wykorzystuje gry dydaktyczne i TIK w pracy z uczniami;
- buduje atmosferę sprzyjającą uczeniu się;
- organizuje przestrzeń sprzyjającą uczeniu się i budowaniu autonomii ucznia;
- kształtuje u uczniów postawy sprzyjające współdziałaniu;
- stwarza możliwość samodzielnej pracy uczniów;
- uwzględnia w planowaniu pracy aspekt interdyscyplinarności – łączenia wiedzy;
- stosuje techniki coachingowe we wspieraniu rozwoju uczniów;
- współpracuje z innymi nauczycielami doskonalącymi umiejętności kształtowania kompetencji kluczowych.

Postawy

Nauczyciel:

- zastanawia się nad znaczeniem swojej pracy;
- rozumie potrzebę budowania autonomii i odpowiedzialności ucznia za proces uczenia się;
- jest otwarty na nowe idee, koncepcje, uczenie się od innych;
- rozumie i wspiera aktywność oraz samodzielność uczniów w procesie uczenia się;

- jest gotowy do współdziałania z innymi;
- jest gotów do eksperymentowania, działania nieszablonowego;
- wykazuje elastyczność w procesie dydaktycznym.

Adresaci szkoleń

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni i trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomagania szkół w obszarach związanych z kształceniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe szkolenia

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowania uczniów do życia społecznego i funkcjonowania w dorosłym życiu;
- uzasadnia potrzebę rozwoju umiejętności uczenia się i znaczenie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów dla rozwoju tej umiejętności na trzecim etapie edukacyjnym;

- wskazuje metody i techniki uczenia się/nauczania służące rozwijaniu umiejętności uczenia się i warunki sprzyjające jej kształtowaniu na trzecim etapie edukacyjnym;
- formułuje założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;
- prowadzi wspomaganie szkoły/przedszkola w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji kluczowych, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania umiejętności uczenia się poprzez wykorzystywanie eksperymentów, doświadczeń i innych metod aktywizujących uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy oraz planuje dalszy rozwój w roli osoby prowadzącej wspomaganie szkół.

Tematy modułów

- I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.
- II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.
- III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania.
- IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na III etapie edukacyjnym.
- V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia.
- VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się.
- VII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i uczącą współpracy.
- VIII. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się.

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja RozwójUnia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- IX. Wspomaganie szkoły w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów.
- X. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna: ok. 70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa: ok. 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Ok. 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;
- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści ds. wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomagania trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomagania szkół/przedszkoli.
- Etapy procesu wspomagania szkół/przedszkoli: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomagania.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomagania szkół/przedszkoli.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania: specjaliści ds. wspomagania, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.

- Charakterystyka zadania dla uczestników szkolenia, polegającego na wspomaganiu trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), *Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomagania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno--pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35, 64, 195, 668 i 1010).
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).
- Ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 198) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.

- [Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół](#) na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza studium przypadku), metaplan, world café, jigsaw.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.
- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.
- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, [*Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i możliwości tworzenia polityki edukacyjnej. Raport Eurydice*](#), Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza dokumentów), dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;
- określa czynniki wpływające na jego efektywność wynikające z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia potrzebę budowania autonomii i samodzielności ucznia w procesie uczenia się;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- wskazuje metody i sposoby pracy nauczyciela wpływające na efektywność procesu uczenia się;
- identyfikuje czynniki związane z organizacją pracy szkoły, sprzyjające procesom uczenia się;
- integruje wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomaganiu szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
 - etapy procesu uczenia się – od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
 - rozwój zarówno umiejętności zarówno prostych, jak i złożonych (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
 - podmiotowość i autonomia ucznia w procesie uczenia się – metody pracy nauczyciela budujące autonomię ucznia (np. pedagogika wyboru, czasu, kooperacji, materiałów, budowanie poczucia sukcesu i wpływu);
 - metody i techniki służące poznaniu własnych strategii uczenia się (np. pytania metapoznawcze, zdania niedokończone, metoda: Wiem – Chciałbym się dowiedzieć – Nauczyłem się, mapa myśli, metoda pracy wzorcowej);
 - łączenie wiedzy nowej z dotychczas posiadaną, wiedzy z różnych dziedzin (np. metoda projektu);
 - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
 - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;
 - możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
 - relacje nauczyciel – uczeń,
 - praca zespołowa,
 - metody pracy nauczyciela,
 - indywidualizacja nauczania,

- organizacja przestrzeni szkolnej.
- wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., [Dobrze zorganizowana aktywność i bierność](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D. Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Ligęza A., Franczak J., [Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- Poziomek U., Marszał D., Skrobek A.M., Woźniak M., [Przyrodnicza edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Poradnik](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Schaffer D.R., Kipp K., *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Harmonia, Gdańsk 2015.
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., [Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn.14.09.2016].

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja RozwójUnia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- Taraszkiewicz M., Plewka Cz., *Uczymy się uczyć*, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2010.
- Tędziagolska M., [W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze – prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe – dywanik pomysłów, dyskusja moderowana.

Moduł IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na III etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje specyfikę rozwojową uczniów na trzecim etapie edukacyjnym w kontekście rozwijania umiejętności uczenia się;
- określa wiedzę, umiejętności i postawy ucznia we wczesnym wieku dorastania związane z umiejętnością uczenia się;
- wskazuje kompetencje nauczycieli istotne dla kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje strategie i metody nauczania sprzyjające rozwijaniu umiejętności uczenia się na trzecim etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje źródła informacji, służące diagnozie pracy szkoły w zakresie stosowanych strategii i metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Charakterystyka rozwojowa dziecka we wczesnym wieku dorastania w kontekście kształtowania umiejętności uczenia się.
- Umiejętność uczenia się w zapisach podstawy programowej kształcenia ogólnego dla trzeciego etapu edukacyjnego.
- Profil kompetencyjny ucznia i nauczyciela jako kierunek rozwoju pracy szkoły w zakresie kształtowania umiejętności uczenia się.
- Strategie i metody nauczania sprzyjające kształtowaniu umiejętności uczenia się – nauczanie problemowe, eksperymenty i doświadczenia, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące uczniów, ocenianie kształtujące – wprowadzenie do tematu.
- Wskaźniki informujące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się (Czy uczniowie dokonują samooceny? Czy uczniowie są oceniani kształtująco? Czy uczniowie prowadzą refleksji nad własnym uczeniem się? Czy uczniowie znają cele podejmowanych działań?).
- Źródła informacji do wykorzystania w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze stosowanych strategii i metod nauczania (plany pracy nauczycieli, arkusze obserwacji lekcji, wyniki ewaluacji wewnętrznej).

Zasoby edukacyjne

- Anderson J., *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Antoszkiewicz J., *Metody heurystyczne. Twórcze rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990.
- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.
- Brophy J., *Motywowanie uczniów do nauki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

- Buzan T., *Rusz głową*, Wydawnictwo Ravi, Łódź 2002.
- Clauss G., *Psychologia różnic indywidualnych w uczeniu się*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987.
- Cohen L., Manion L., Morrison K., *Wprowadzenie do nauczania*, Zysk i S-ka, Poznań 1999.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- Fisher R., *Uczymy jak się uczyć*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Franke R., *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Freinet C., *Niezmiennie prawdy pedagogiczne*, PS APF, Otwock 1993.
- Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2005.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2012.
- Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., *Przykłady modeli uczenia się i nauczania*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2006.
- Reykowski J., *Emocje i motywacja*, [w:] Tomaszewski T., *Psychologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 977).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: miniwykład i prezentacja.

Metody warsztatowe: mapa myśli, symulacja.

Moduł V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia

Cele operacyjne

- charakteryzuje ogólne założenia nauczania problemowego, eksperymentów i doświadczeń;
- uzasadnia, w jaki sposób uczenie problemowe i metody empiryczne umożliwiają kształtowanie umiejętności uczenia się;
- podaje przykłady metod nauczania problemowego oraz możliwości stosowania eksperymentów i doświadczeń w pracy z uczniami na trzecim etapie edukacyjnym na różnych przedmiotach;
- określa rolę nauczyciela i ucznia w pracy metodą problemową i przeprowadzaniu eksperymentów i doświadczeń na trzecim etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie nauczania problemowego i empirycznego;
- stosuje metodę wywiadu indywidualnego w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego, stosowania eksperymentów i doświadczeń.

Szczegółowe treści

- Założenia nauczania problemowego i empirycznego:
 - model rozwiązywania problemu: zadawanie pytań problemowych, poszukiwanie wyjaśnień i dowodów, formułowanie odpowiedzi i rozwiązań, ocena rozwiązań, wybór rozwiązania i jego uzasadnienie;
 - etapy procedury badawczej;
 - różnica między eksperymentami a doświadczeniami.

- Specyfika badania rzeczywistości u dzieci na trzecim etapie edukacyjnym (systematyzowanie wiedzy, określanie związków przyczynowo-skutkowych, abstrahowanie, przewidywanie przebieg niektórych zjawisk i procesów, doskonalenie sprawności analizy i interpretacji tekstów źródłowych, dostrzeganie zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka).
- Wykorzystanie eksperymentów i doświadczeń w pracy z uczniami na trzecim etapie edukacyjnym (jako źródło wiedzy, weryfikacja wiedzy, ilustracja wiedzy, sposób rozwiązania problemu) na różnych przedmiotach, w tym humanistycznych.
- Przykładowe metody nauczania problemowego możliwe do zastosowania na trzecim etapie edukacyjnym (PBL – ang. *problem basic learning*, IBSE – ang. *iquiry-based science education*, metoda sytuacyjna, metoda przypadków, metoda optymalnego planu działania).
- Rola nauczyciela podczas pracy metodą problemową i metodami empirycznymi na trzecim etapie edukacyjnym – od przewodnika do doradcy:
 - nauczyciel inicjuje problemy badawcze, wspiera uczniów przy stawianiu własnych problemów i hipotez;
 - nauczyciel inicjuje i wspiera pracę zespołową;
 - nauczyciel pomaga uczniom w planowaniu i projektowaniu doświadczeń i eksperymentów, zbieraniu wyników i obserwacji, wyciąganiu wniosków.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego na trzecim etapie edukacyjnym, np. czy nauczyciele planują zajęcia z uwzględnieniem doświadczeń i eksperymentów, czy nauczyciele wykorzystują pytania problemowe i kluczowe, czy funkcjonują koła naukowe.
- Wywiad jako metoda diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego.

Zasoby edukacyjne

- Bąbel P., Wiśniak M., *12 zasad skutecznej edukacji: Czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015.
- Borkowska B., Panfil V., *Metody aktywizujące w edukacji biologicznej, chemicznej i ekologicznej. Propozycje scenariuszy zajęć*, TEKST sp. z o.o., Bydgoszcz 2001.
- Caldwell H.J., *Zamiast edukacji: warunki do uczenia się przez działanie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Gołębiowski K., Kamiński M., Rochowicz K., Sobczuk B., [Jak zainteresować uczniów astronomią w szkole podstawowej, gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej?](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Grygier U., Janczar-Łonczkowska B., Piotrowski K., [Jak odkrywać i rozwijać uzdolnienia przyrodnicze uczniów w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Ladyca H., [Ranga metod problemowych w szkole współczesnej](#) [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Lilpol J., [Nowoczesne nauczanie przedmiotów przyrodniczych](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Okleja B., [Myślenie naukowe w nowej podstawie programowej. Nowa podstawa programowa z komentarzami](#) [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- *Podstawa programowa z komentarzami. Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, t. 5, Ministerstwo Edukacji Narodowej 2009.

- [Uczenie się poprzez eksperymentowanie. Akademia Uczniowska](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- [Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań](#), Centrum Nauki Kopernik [online, dostęp dn. 14.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: akwarium, stoliki eksperckie, dyskusja moderowana, drzewko decyzyjne, rybi szkielet, metoda przypadków, piramida priorytetów.

Moduł VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na trzecim etapie edukacyjnym;
- dowodzi związku pomiędzy wykorzystywaniem metod aktywizujących a rozwijaniem umiejętności uczenia się i ciekawości poznawczej uczniów na trzecim etapie edukacyjnym;
- określa kryteria doboru metod aktywizujących;

- analizuje wybrane metody aktywizujące pod kątem możliwości ich wykorzystywania w różnych sytuacjach edukacyjnych oraz ich wpływu na kształtowanie umiejętności uczenia się uczniów gimnazjum;
- charakteryzuje „edukację wyprzedzającą” jako innowacyjną strategię organizacji uczenia się, opartą na aktywności i odpowiedzialności ucznia w procesie uczenia się;
- wskazuje rolę nowoczesnych technologii w aktywnym uczeniu się uczniów gimnazjum;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania aktywizujących metod nauczania/uczenia się na trzecim etapie edukacyjnym;
- przeprowadza diagnozę potrzeb szkoły w zakresie wykorzystywania aktywizujących metod nauczania/uczenia się.

Szczegółowe treści

- Rola metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na trzecim etapie edukacyjnym:
 - metody aktywizujące a zaspakajanie potrzeb rozwojowych uczniów we wczesnej fazie dorastania (np. potrzeba budowania własnej tożsamości, nawiązywania bardziej dojrzałych związków z rówieśnikami);
 - metody aktywizujące w zapisach podstawy programowej dla trzeciego etapu edukacyjnego;
 - znaczenie metod aktywizujących w rozwijaniu umiejętności uczenia się (np. rozwijanie umiejętności planowania własnego procesu uczenia się, rozpoznawanie własnych potrzeb w zakresie uczenia się, docenianie znaczenia różnych metod uczenia się, w tym uczenia kooperatywnego).

- Kryteria doboru metod aktywizujących, w tym: cele edukacyjne, realizowane treści, poziom dojrzałości uczniów, stopień integracji klasy, warunki organizacyjne (środki dydaktyczne, czas, przestrzeń).
- Wykorzystywanie metod aktywizujących w różnych sytuacjach edukacyjnych w pracy z uczniem na trzecim etapie edukacyjnym, np.:
 - zdobywanie nowej wiedzy poszukiwanie informacji (np. burza mózgów, mapy myśli, metoda tekstu przewodniego, stoliki eksperckie);
 - powtarzanie i utrwalanie wiedzy (np. test powtórkowy, zadanie na dobry początek, quiz, grywalizacja);
 - rozwijanie kreatywności i twórczego rozwiązywania problemów (np. heksy, pytania Osborna, gałąź logiczna, chmurka, drzewo ambitnego celu);
 - rozwijanie umiejętności uczenia się (np. Wiem – Chciałbym wiedzieć – Nauczyłem się, niedokończone zdania);
 - ewaluacja własnej pracy (np. róża wiatrów, dziennik podróży, książka raportowa).
- Wykorzystanie nowoczesnych technologii w aktywnym uczeniu się na czwartym etapie edukacyjnym na przykładzie strategii edukacji wyprzedzającej.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w zakresie stosowania metod aktywizujących, np. czy nauczyciele realizują zajęcia z wykorzystaniem metod aktywizujących na wszystkich przedmiotach, czy uczniowie znają zasady pracy w grupie, czy uczniowie mają wpływ na wybór metod pracy, czy nauczyciele wymieniają się doświadczeniem w zakresie wykorzystywania metod aktywizujących.

- Metody diagnozy pracy szkoły do wykorzystania w pracy z radą pedagogiczną, np. analiza pola sił, profil szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Borkowska B., Panfil V., *Metody aktywizujące w edukacji biologicznej, chemicznej i ekologicznej: Propozycje scenariuszy zajęć*, TEKST sp. z o.o., Bydgoszcz 2001.
- Dylak S., [Strategia kształcenia wyprzedzającego](#), Ogólnopolska Fundacja Edukacji Komputerowej, Poznań [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Dzierzgowska I., *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005.
- Gajdzica Z., [Aktywny w szkole – aktywny w życiu](#), Uniwersytet Śląski, Katowice [online, dostęp dn. 14.06.2016].

Propozycje środków dydaktycznych dostępnych online

- [Baza Narzędzi Dydaktycznych](#), Instytut Badań Edukacyjnych
- [E-podręczniki do kształcenia ogólnego](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- [Scholaris](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach, kula śniegowa, stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja, analiza pola sił.

Moduł VII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia i etapy pracy metodą projektu;
- wyjaśnia znaczenie pracy metodą projektów w kształtowaniu umiejętności uczenia się uczniów na trzecim etapie edukacyjnym;
- określa zadania nauczyciela w pracy metodą projektu oraz wskazuje specyfikę pracy z uczniami we wczesnej fazie dorastania;
- identyfikuje prawne uwarunkowania stosowania tej metody w szkole gimnazjalnej;
- charakteryzuje założenia metody nauczania opartej na współpracy – tutoringu rówieśniczego;
- wskazuje możliwości łączenia metody projektu z tutoringiem rówieśniczym oraz wpływ takiego działania na rozwój umiejętności uczenia się uczniów na trzecim etapie edukacyjnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w celu doskonalenia ich umiejętności pracy metodą projektu;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie szkoły w zakresie stosowania metody projektu;
- identyfikuje kierunki rozwoju pracy szkoły w obszarze metod nauczania poprzez stosowanie metody projektu w pracy z uczniami na trzecim etapie edukacyjnym.

Szczegółowe treści

- Założenia metody projektu istotne na trzecim etapie edukacyjnym:
 - cele metody projektu;
 - rodzaje projektów (np. projekty badawcze, edukacyjne i działania lokalnego, medialno-artystyczne, projekty mocno/słabo ustrukturyzowane, projekty przedmiotowe i interdyscyplinarne, szkolne i międzyszkolne);
 - etapy projektu i sposoby ich realizacji.
- Rozwój umiejętności uczenia się uczniów we wczesnej fazie dorastania:
 - zdobywanie doświadczeń praktycznych, wzmacnianie poczucia sprawstwa i odpowiedzialności;
 - rozwój umiejętności zdobywania i przetwarzania informacji;
 - rozwój myślenia problemowego i projektowego;
 - wchodzenie w różne role społeczne – od wykonawcy do organizatora.
- Prawne aspekty stosowania metody projektu w gimnazjum.
- Zadania nauczyciela na trzecim etapie edukacyjnym, np.
 - tworzenie przestrzeni do inicjowania projektów przez uczniów,
 - organizacja pracy nad projektem służąca kontroli samodzielności uczniów,
 - nadzorowanie i monitorowanie działań uczniów,
 - motywowanie uczniów do pracy.
- Tutoring rówieśniczy jako metoda służąca wzajemnemu uczeniu się uczniów.

- Sposoby łączenia metody projektu z tutoringiem uczniowskim – określanie zadań w projekcie, ustalanie metod wzajemnego wspierania się w realizacji zadań.
- Współpraca nauczycieli jako sposób doskonalenia ich umiejętności w pracy metodą projektu, np.
 - wspólne realizowanie projektów przez kilku nauczycieli (np. nauczycieli różnych przedmiotów, wychowawcę, psychologa szkolnego, pedagoga, bibliotekarza, doradcę zawodowego);
 - wymiana doświadczeń nauczycieli pracujących metodą projektu;
 - wspólne tworzenie zasad pracy nad projektami, np. organizowania projektów interdyscyplinarnych, prezentacji efektów, wykorzystywania TIK, tworzenie dokumentacji projektowej (planów pracy, oceny koleżeńskiej i samooceny);
 - współpraca nauczycieli z instytucjami partnerskimi, np. instytucjami kultury i nauki, organizacjami pożytku publicznego.
- Wskaźniki pozwalające określić sposób pracy metodą projektu, np. rodzaj projektów realizowanych w szkołach, organizacja projektów, zasady rozliczania uczniów z przeprowadzenia projektu w kontekście wymagań podstawy programowej, współpraca z partnerami spoza szkoły.
- Sposoby wyznaczania kierunków działań służących doskonaleniu nauczycieli w pracy metodą projektu (np. metoda SWOT, metaplan, rozmowa skoncentrowana na rozwiązaniach).

Zasoby edukacyjne

- Bobula S., Karaszewski N., Kołodziejczyk J., Salamon-Bobińska K., [Nauczanie kooperatywne \(uczenie się we współpracy\)](#), System Ewaluacji Oświaty, Warszawa [online, dostęp dn.13.06.2016].

- Brzezińska A.I. (red.), [*Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria III, t. 3. Edukacja we wczesnej fazie dorastania*](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 20.10.2016].
- Czekerda P., Fingas B., Szala M., *Tutoring*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Dołęga-Herzog H., Rosalska M., [*Wykorzystanie metod kreatywnych w przygotowaniu uczniów do wyboru zawodu. Propozycje rozwiązań metodycznych*](#), Krajowy Ośrodek Wsparcia Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Gołębiak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektów* Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.
- Mikina A., Zając B., [*Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Sopot 2015.
- Szamański M., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
- Sarnat-Ciastko A., *Tutoring w polskiej szkole*, Difin, Warszawa 2015.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: studium przypadku, world cafe, dyskusja moderowana, action – learning, 5Q, analiza pola sił.

Moduł VIII. Ocenianie jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje podstawowe założenia strategii oceniania kształtującego;
- wskazuje umocowania prawne oceniania kształtującego;
- dostrzega związek oceniania kształtującego z rozwijaniem umiejętności uczenia się uczniów na trzecim etapie edukacyjnym;
- rozpoznaje strategie i elementy oceniania kształtującego w pracy nauczyciela na trzecim etapie edukacyjnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w zakresie doskonalenia umiejętności stosowania oceniania kształtującego z uwzględnieniem specyfiki trzeciego etapu edukacyjnego;
- dostrzega możliwości wykorzystania oceniania kształtującego w przygotowaniu uczniów do egzaminu gimnazjalnego;
- identyfikuje indywidualne potrzeby nauczycieli w doskonaleniu umiejętności oceniania kształtującego na trzecim etapie edukacyjnym i wykorzystuje techniki coachingowe do wsparcia ich rozwoju.

Szczegółowe treści

- Założenia oceniania kształtującego (OK) – 5 strategii oceniania kształtującego i jego elementy jako filary planowania lekcji z uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania uczniów na trzecim etapie edukacyjnym:

- określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu (przykładowe elementy OK: tworzenie przestrzeni do samodzielnego formułowania przez uczniów celów i kryteriów sukcesu, zastosowanie taksonomii umiejętności poznawczych);
 - organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań dających informacje, czy i jak uczniowie się uczą (przykładowe elementy OK: zdania podsumowujące, pytania uczniów, karty ABCD, światła drogowe);
 - udzielanie uczniom takiej informacji zwrotnej, która przyczyni się do ich widocznych postępów (przykładowe elementy OK: zwrócenie uwagi na poziomy taksonomiczne, umożliwienie uczniom twórczego wykorzystania wiedzy);
 - umożliwianie uczniom wzajemnego korzystania ze swojej wiedzy i umiejętności (przykładowe elementy OK: ocena koleżeńska, pytanie do partnera, praca w grupach);
 - wspomaganie uczniów, by stali się autorami procesu swojego uczenia się (przykładowe elementy OK: samoocena, zeszyt OK).
- Podstawy prawne stosowania oceniania kształtującego na trzecim etapie edukacyjnym z uwzględnieniem podstawy programowej i wymagań państwa.
 - Znaczenie oceniania kształtującego w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na trzecim etapie edukacyjnym (np. przejście odpowiedzialności za własne uczenie się, budowanie świadomości własnego uczenia się, umiejętności przyjmowania i udzielania informacji zwrotnej).
 - Organizacja współpracy nauczycieli ukierunkowanej na doskonalenie umiejętności stosowania oceniania kształtującego na trzecim etapie edukacyjnym:

- metody wymiany doświadczeń i uczenia się od siebie nauczycieli (np. obserwacja koleżeńska lekcji, spacer edukacyjny, action learning, bank scenariuszy lekcji OK);
- przykładowe obszary współpracy szczególnie istotne dla nauczycieli trzeciego etapu edukacyjnego (np. udzielanie informacji zwrotnej, budowania autonomii uczniów w procesie uczenia się, wykorzystywanie oceniania kształtującego w przygotowaniu uczniów do egzaminu gimnazjalnego, dzielenie się doświadczeniami i dobrymi praktykami w zakresie stosowania oceniania kształtującego zarówno pomiędzy nauczycielami uczącymi tych samych, jak i różnych przedmiotów).
- Techniki coachingowe w identyfikowaniu potrzeb i wspomaganiu rozwoju nauczycieli – model GROW.

Zasoby edukacyjne

- Black P. i in., *Jak oceniać aby uczyć?*, CEO-CIVITAS-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- Sterna D., *Uczę (się) w szkole*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Civitas-CEO-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- Sterna D., [Strategie uczenia](#) [online, dostęp dn. 14.06.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: praca w grupach eksperckich, metody i techniki OK, mapa mentalna, model GROW.

Moduł IX. Wspomaganie szkoły w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie stosowanych metod nauczania/uczenia się uczniów;
- wykorzystuje informacje z różnych źródeł, analizuje je i wyciąga wnioski służące określaniu kierunku działań szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów;
- wyznacza cele i proponuje rozwiązania służące nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i wykorzystywanie metod aktywnych;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomagania szkoły w rozwoju kompetencji uczenia się;
- zapewnia sprawny przebieg form doskonalenia nauczycieli;
- określa profil eksperta pod kątem zdiagnozowanych potrzeb nauczycieli;
- proponuje formy współdziałania nauczycieli, które pozwalają monitorować i doskonalić umiejętność uczenia się uczniów;
- monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się;
- projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań, których celem jest wspieranie nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się.

Szczegółowe treści

- Etapy diagnozy pracy szkoły z uwzględnieniem różnych metod zbierania danych.
- Metody analizowania i sposoby weryfikowania informacji zebranych z różnych źródeł dotyczących pracy szkoły w zakresie metod nauczania/uczenia się.
- Przebieg warsztatu diagnostyczno-rozwojowego służącego określeniu kierunków działań w pracy szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się.
- Metody formułowania celów i techniki generowania rozwiązań w zakresie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywne.
- Metody planowania procesu wspomagania.
- Formy doskonalenia nauczycieli służące rozwojowi kompetencji uczenia się uczniów i ich organizacja.
- Kryteria wyboru ekspertów w zakresie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywne.
- Metody wspierania nauczycieli we wdrażaniu zmian, których celem jest rozwój kompetencji uczenia się.
- Metody i narzędzia podsumowania i oceny procesu wspomagania na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów.
- Zmiana jako element rozwoju szkoły.
- Wybrane sposoby radzenia sobie z typowymi reakcjami wobec zmiany.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły w rozwoju nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywne (osoby wspomagającej, dyrektora szkoły, nauczycieli, eksperta).

Zasoby edukacyjne

- [Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomagania szkół i organizowania sieci współpracy i samokształcenia wraz z materiałami szkoleniowymi](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Kotter J., Rathgeber H., Mueller P., *Gdy góra lodowa topnieje. Wprowadzanie zmian w każdych okolicznościach*, Helion, Gliwice 2008.
- Szlęk A. (red.), [Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb](#), Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online, dostęp dn. 10.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: praca w grupach eksperckich, praca z filmem, wędrujące plakaty, gadająca ściana.

Moduł X. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;
- określa swoje mocne strony, które wykorzysta we wspomaganiu szkoły;
- identyfikuje swoje deficyty, utrudniające prowadzenie wspomagania szkół;

- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Szczegółowe treści

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomagania na czterech etapach:
 - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
 - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
 - zaplanowanie form wspomagania i ich realizacja;
 - ocena przebiegu i efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomagania:
 - stosunek do wspomagania jako zadania (relacja ja – zadanie);
 - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomagania (relacja ja – inni);
 - postrzeganie siebie jako osoby wspomagającej (relacja ja – ja).
- Zasoby zewnętrzne jako wsparcie dla osoby prowadzącej wspomaganie.
- Cele rozwojowe: indywidualne oraz własnej instytucji.
- Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół/przedszkoli.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., *Identyfikacja potrzeb szkoleniowych*, Wolters Kluwer, Kraków 2006.

- Hajdukiewicz M. (red.), [*Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli*](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, s. 13–17 [także online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE](#) [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE](#) [online, dostęp dn. 16.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: praca zespołowa, praca indywidualna (refleksja, autodiagnoza, planowanie), koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.